

Protesternas makt i Sverige – Hur mobilisering och alliansbyggande stoppade vattenkraftverket i Sölvsbacka strömmar 1978-79

af JENNY JANSSON & KATRIN UBA

SLAGMARK #71
SIDER: 147-161

I november 1979 upphävde riksdagen ett regeringsbeslut om att bygga ett vattenkraftverk i Sölvsbacka strömmar. Enligt det svenska parlamentaristiska systemet måste regeringen ha stöd i riksdagen för sin politik. Att riksdagen ogiltigförklarar och upphäver ett beslut fattat av regeringen, så som man gjorde i fallet Sölvsbacka strömmar, är därför ytterst anmärkningsvärt.

Riksdagens agerande hade föregåtts av massiva protester, organiserade av byborna i den lilla byn Storsjö kapell i Jämtlands län, norra Sverige, där det planerade kraftverket skulle förläggas. Byborna hade alltsedan bygget först kom upp på agendan 1972 protesterat både lokalt och nationellt mot kraftverket. Aktivisterna hade också i perioder stöd från både politiska partier och samhällsaktörer, men att protesterna skulle leda till ett upphävt regeringsbeslut var oväntat, särskilt som det inställda kraftverksbygget kom att kosta svenska staten närmare 270 miljoner kronor i kompensation till kraftverksbolaget.

Det oväntade utfallet gör fallet Sölvbacka strömmar särskilt intressant. Den omfattande litteratur som finns om utfall av proteströrelser fokuserar nästan uteslutande på nationella rörelsers försök att påverka nationell politik eller på protester i amerikanska delstater (för översikt, se Amenta et al., 2010; Uba, 2009). Lokala proteströrelsers påverkan på lokalpolitiken har däremot inte varit fokus för protestforskningen, än mindre forskning finns om lokala rörelsers påverkan på nationell politik. En av få studier är McAdam och Boudets (2012) studie om lokaliseringen av energi-projekt i USA som visar att det är lättare för lokala proteströrelser att påverka lokalpolitik än den nationella policyprocessen. Sölvbackaprotesterna visar på motsatsen – en lokal proteströrelse som lyckas mobilisera nationellt stöd och påverka nationell politik. Detta gör fallet intressant från ett teoretiskt perspektiv: genom att analysera detta ”least likely” fall och spåra förklaringar till varför aktivisterna lyckades i Sölvbacka, kan vi bidra till diskursen om protesters utfall när rörelser går från att påverka den lokala politiska nivån till den nationella.

VARFÖR OCH HUR LYCKAS PROTESTER?

Forskning om sociala rörelsers politiska konsekvenser har över tid blivit ett viktigt forskningsfält. Framförallt betonar forskningen att det är under vissa förhållanden som sociala rörelser kan påverka den politiska processen (se Amenta et al., 2010 för genomgång) så som frågans natur och fasen i policyprocessen (Uba, 2009). Forskning har visat att proteströrelser har bättre möjligheter att påverka frågor som rör mindre politikområden än frågor av större politisk dignitet som t.ex. utrikespolitik (Giugni, 2004). Protester tycks också mer framgångsrika när de sker tidigt i policyprocessen, t.ex. när en fråga kommer upp på agendan, än när protester sker i ett senare skede av policyprocessen, t.ex. när ett beslut ska implementeras (Sarah A. Soule och Brayden G. King, 2006). I vårt fall är frågan en mindre politisk fråga vilket ger aktivisterna förutsättningar att lyckas. Men, protesterna sker också mycket sent i beslutsprocessen vilket teoretiskt gör det osannolikt att aktivisterna ska få gehör för sin sak.

Om vi vänder oss till betydelsen av rörelsernas egna ageranden för att få

ett önskat utfall visar forskning att *ihållande mobilisering*, att *aktivisterna skaffar sig allierade* från flera olika grupper i civilsamhället eller från politiska partier, och *allmänhetens stöd för frågan* är viktiga komponenter för att en proteströrelse ska lyckas. Ihållande protester och allmänhetens stöd i en fråga kan nämligen leda till märkbara kostnader för beslutfattarna (Luders, 2010). Då politiker antas drivas av viljan att bli omvalda, är protester förknippade med vissa kostnader. Kostnader kan t.ex. vara social oro till följd av protesterna vilket kan påverka befolkningens syn på regerande politikernas kompetens att styra landet. Politiker tvingas därför att göra en kostnadskalkyl: kostnader förknippade med att göra eftergifter och gå med på aktivisternas krav, så kallade *concession costs*, ställs mot de störningskostnader förknippade med att låta protesterna fortgå, *disruption costs*. Om eftergiftskostnaderna är större än störningskostnaderna, t.ex. om politikerna misstänker att man kan förlora valet eller stödet av mycket större grupper än den som protesterar om man gör eftergifter för att få slut på protesterna, då kommer protesterna inte att lyckas (Luders, 2010). Protesters inverkan på folkvaldas ageranden spelar därför i synnerhet roll under valår.

Allianser, den tredje komponenten för en lyckad protestaktion kan underlätta ihållande mobilisering och allmänhetens stöd. Allianser med politiker eller byråkrater kan också ge aktivisterna ett erkännande som en legitim aktör och därigenom stärka proteströrelsen (Amenta et al., 2005). Allianser är därför viktiga för proteströrelser. Allianser torde vara särskilt viktiga i fall där lokala rörelser försöker påverka rikspolitiken. Om tvistefrågan rör lokala förhållanden är allianser med nationella aktörer i många fall en förutsättning för ihållande mobilisering och folkligt stöd; en liten lokal rörelse kommer utan ett strategiskt alliansbyggande att få svårt att nå ut på nationell nivå. Det har också visat sig vara lättare för stora, nationella sociala rörelser att bygga allianser med olika aktörer, framförallt att bygga allianser på nationell nivå (Stearns och Almeida, 2004). I fall där protestaktionen handlar om en liten, geografiskt begränsad grupp, såsom i vårt fall: bybor i en avfolkningsbygd i norra Sverige, är det mycket svårare att få till stånd allianser samtidigt som allianser är särskilt betydelsefulla.

I artikeln analyserar vi material från lokalmedia och offentliga källor som riksdags- och kommunprotokoll. Vi visar att alliansbyggande är en

synnerligen viktig komponent när en lokal proteströrelse försöker påverka nationell politik, och i fallet Sölvbacka blev allianser den avgörande faktorn.

BAKGRUND TILL STRIDEN 1978-79

För att förstå händelseutvecklingen och protestaktionen 1978-79 måste vi backa bandet till 1972. När den folkpartistiska regeringen fattade beslut att låta elbolaget Trångfors bygga ett kraftverk i älven Ljungan i fallsträcken Sölvbacka strömmar i Bergs kommun, Jämtlands län i mars 1979 hade beslutet redan föregåtts av intensiva protester från lokalbefolkningen. Sölvbacka strömmar var den enda återstående outbyggda älvsträcken i älven Ljungan. Det planerades och byggdes många vattenkraftverk under 1900-talet i Jämtland, Sölvbacka var bara ett i mängden. Kraftverken hade förstört älvar och vattendrag och påverkat fiskebeståndet och fisketurismen. Regionen hade dessutom under årtionden upplevt avfolkning. Förespråkarna till kraftverket understök kraftverkets betydelse för ökade inkomster till kommunen liksom ökad sysselsättning. Men i själva verket gick vinsterna från elproduktionen inte till kommunerna utan till kraftverksbolagen. Kraftverken skapade heller inte långsiktig sysselsättning då de färdiga kraftverken inte krävde arbetskraft (Rolén and Bodén, 2000; Vedung and Brandel, 2001).

Under de första åren (1972-73) mobiliserades motståndet genom formella kanaler, framförallt genom debattartiklar i media, remissväsendet och skrivelser till berörda myndigheter. Aktivisterna, som främst bestod av bybor, lyckades mobilisera stöd från experter, vilket gav miljöargumenten mot ett bygge hög status (*Östersunds-Posten*, 28.12.1974). Under denna tidsperiod lyckades aktivisterna att få ett ganska brett stöd för sin sak och man förhindrade ett bygge.

Men, som följd av oljekrisen, den kluvna hållningen till kärnkraften och stagnerad ekonomi föreslog en statlig utredning 1974 ett kraftverk i Sölvbacka strömmar. Kraftbolaget Trångfors AB ansökte således 1976 om byggtillstånd och det är nu som protestaktionen utvecklades till en riksangelägenhet. Kraftverksförespråkarna inramade frågan på två sätt: (1) de kopplade samman kraftverket med de planerade turistanläggningarna i närliggande Ljungdalen vilka krävde bättre elförsörjning och det var endast möjligt, hävdade man,

genom det nya kraftverket; (2) bolaget Trångfors AB lovade förbättra elledningarna i regionen vid ett kraftverksbygge (*Länstidningen*, 11.3.1977). Bolaget visste att kommunen, som var en fattig glesbygdskommun, skulle lockas av dyra infrastruktursatsningar. Aktivisterna å sin sida argumenterade att fisketurismen, som var en viktig inkomstkälla i byn, skulle gå förlorad vid ett bygge. Turismens betydelse för regionen blev således ett argument för och emot ett kraftverk (*Länstidningen*, 11.3.1977; *Länstidningen*, 17.2.1977; *Länstidningen*, 19.1.1978).

MOBILISERING OCH RADIKALISERING

1978 kom två svåra bakslag för aktivisterna som utlöste en radikaliserings och en intensifiering av protesterna. Fram till 1978 hade Bergs kommun motsatt sig ett kraftverk, men i december 1978 togs frågan upp till ny omröstning i kommunfullmäktige och efter en kort (ifrågasatt) utredning röstade fullmäktige för ett kraftverk (Vedung och Brandel 2001, s. 229). Kommunens agerande var ett kännbart bakslag för den grupp aktivister som hade lett protesterna under hela 1970-talet.

Samtidigt genomgick Sverige en regeringskris hösten 1978. Den sittande borgerliga koalitionsregeringen bestående av Centerpartiet, Moderaterna och Folkpartiet sprack och upplöstes. Folkpartiet bildade ny regering. Aktivisterna hade etablerat goda kontakter med koalitionsregeringen, i synnerhet med Centerpartiet. Men de nya folkpartistiska ministrarna var inte alls lika lyhörda för aktivisternas synpunkter. Följaktligen fick aktivisterna inte gehör för sina argument när de i januari 1979 åkte ned till Stockholm för att uppvakta den nya energiminister Carl Tham (*Länstidningen*, 17.1.1979). Tvärtom, en dryg månad senare, den 8 mars 1979, fattade den folkpartistiska regeringen beslut om att låta Trångfors AB bygga kraftverket.

MOBILISERING MOT KOMMUNEN

Besvikelsen var stor och bland byborna fanns känslan av att ha blivit förråd av regeringen och kommunen (*Östersunds-Posten*, 10.3.1979a). Ilska, oro och känslan av att ha blivit sviken genomsyrade reaktionerna i Storsjö, liksom

en bristande tilltro till det demokratiska systemet och den politiska eliten i kommunen (*Länstidningen*, 17.3.1979b). En av aktivisterna uttryckte i media att ”det här [kommunens] beslutet skall aldrig falla i glömska. Och Trångfors skall veta att de definitivt inte är välkomna upp hit och börja exploatera.” Aktivisterna hade vid det laget samlat in 14 000 namnunderskrifter mot bygget (kommunen hade knappt 9 000 invånare) (*Östersunds-Posten*, 10.3.1979a). Bakslaget blev, i linje med vad protestforskningen visat, början till en radikaliseringsprocess. Aktivisterna hade inte längre något att förlora utan gjorde allt de kunde för att förhindra kraftverket. Den nationella rörelsen Älvräddarnas samorganisation som låg bakom många protester mot vattenkraftverk runtom i Sverige, hade också engagerat sig i Sölvsbackafrågan.¹ Tillsammans med den lokala gruppen aktivister började de agera, först genom skrivelser i lokalpressen (*Länstidningen*, 10.3.1979). Kritiken var hård mot energiministern: ”Utbyggnaden av Sölvsbacka är ett vidrigt miljömord av okunniga beslutsfattare. Avgå Carl Tham!” (*Östersunds-Posten*, 10.3.1979b). Flera skrivelser skickades också direkt till regeringen och här hade byborna stöd från olika lokala organisationer så som Folkpartiets ungdomsförbund (!), Kristdemokraternas ungdomsförbund och Älvräddarna (CU, 1979/80:5). Det anordnades demonstrationer i både Östersund (länets residentstad) och i Storsjö. På ett protestmöte i Storsjö, som var så välbesökt att möteslokalen inte räckte till, var atmosfären så hotfull att ingen av politikerna som röstat för ett bygge var närvarande (*Länstidningen*, 17.3.1979a; *Länstidningen*, 19.3.1979). Utanför stod aktivister med skyltar med budskap så som ”Vi vädjar om hjälp av Sveriges folk och organisationer att upphäva regeringens beslut om Sölvsbacka” och ”Vad ska vi leva av?” (*Länstidningen*, 19.3.1979). Aktivisterna vände sig också till nationella aktörer för att påverka kommunen. De uppvaktade den nya folkpartistiske jordbruksministern och det gav en öppning i frågan. Jordbruksministern meddelade att *om kommunen upphävde beslutet att tillåta ett bygge från december 1978 ”kan det finnas anledning för regeringen att ta upp frågan igen”* (*Länstidningen*, 3.5.1979). Därmed gav ministern aktivisterna goda skäl till att inrikta sina protester mot kommunfullmäktige i Berg. Enligt forskning borde kommunpolitiker vara mer lyhörda för protester eftersom det har visat sig vara lättare att påverka valresultatet i kommunalval än i nationella val (Stearns and Almeida, 2004),

men kommunfullmäktige gav inte med sig och aktivisterna omformulerade då sin strategi för att påverka kommunen.

I april anmäldes kommunfullmäktigebeslutet till justitieombudsmannen som företräder enskildas rättigheter gentemot staten. I anmälan hävdade man att det satt ett antal ledamöter i fullmäktige som hade poster i det kommunala elbolaget, ett bolag som skulle, om kraftverket byggdes, gagnas av de nya elledningarna som Trångfors AB skulle bekosta. Man kom således med korruptionsanklagelser mot kommunen. Denna upptrappning av konflikten lämnades inte obesvarad. Kommunstyrelsens ordförande uttalade i media att ”kommunen inte kan garantera elförsörjningen till byn» utan kraftverket, vilket uppfattades som ett hot av byborna (*Länstidningen*, 19.4.1979). Kommunens respons är anmärkningsvärd eftersom en kommun enligt lag inte kan stänga av strömmen till en by. Men det illustrerar väl den spända stämningen i kommunen.

Det såg onekligen mörkt ut för aktivisterna vårvintern 1979 men konflikten tog en oväntad vändning. Centerpartiet som efter den spruckna koalitionsregeringen tillhörde oppositionen, ställde sig nu på aktivisternas sida och motionerade om att stoppa kraftverksprojektet. Motionen var undertecknad av partiledaren och tidigare statsministern Torbjörn Fälldin (*Länstidningen*, 6.10.1979; Motion, 1978/79:2406). Vi återkommer till orsakerna bakom denna motion, det räcker att notera att motionen följdes av en fyrapartimotion undertecknad av enskilda ledamöter från Centerpartiet, Socialdemokraterna, Moderaterna och Vänsterpartiet med samma budskap. Detta satte press på kommunpolitikerna i Berg från två håll, dels ”underifrån” genom protesterna från byborna, dels ”uppifrån” från den nationella partipolitiken. Kommunen var centerstyrd och det var kommunens centerpartister som röstat för ett bygge i december 1978. Dessa stod nu i opposition till sitt eget partis nationella linje.

Den prekära situationen pressade kommunpolitikerna att återigen ta upp frågan till behandling i kommunfullmäktige och vid det här laget hade Sölvbacka blivit en riksnöhet. Sveriges television (SVT) hade nämligen spelat in ett tv-program om Sölvbackakraftverket vilket väckt intresse för frågan i Sverige. På grund av det beslutade SVT att direktsända kommunfullmäktigemötet den 28 maj 1979 då ärendet skulle behandlas på nytt (*Länstidningen*, 23.5.1979). SVT:s bevakning satte ytterligare press på kommunpolitikerna.

Kraftverksmotståndarna utnyttjade situationen och protesterade utanför möteslokalen, därmed blev det starka motståndet mot bygget tydligt för alla tv-tittare. Stämningen på mötet blev hätsk: de centerpartistiska kommunpolitikerna hade svårt att argumentera eftersom deras eget parti på nationell nivå ville förbjuda kraftverket. Argumentet att Sölvybackakraftverket skulle kunna ersätta kärnkraften mötte hård kritik – kraftverket skulle bli så litet att det inte på några vis skulle kunna ses som en ersättning för kärnkraften. Allt detta påverkade kommunfullmäktige som efter debatten upphävde sitt eget tidigare beslut och vädjade till regeringen att riva upp hela beslutet om att bygga kraftverket (*Länstidningen*, 28.5.1979; *Länstidningen*, 29.5.1979; Vedung och Brandel, 2001, s. 229).

MOBILISERING NATIONELLT MOT KRAFTBOLAGET

Nu låg frågan hos regeringen som hade makten att stoppa kraftverket. Men, det blev ingen seger för aktivisterna trots att kommunen hade blivit deras allierade. 1979 var valår i Sverige. Återigen segrade de borgerliga partierna och en ny koalitionsregering bildades, bestående av Centerpartiet, Moderaterna och Folkpartiet, återigen med Torbjörn Fälldin som statsminister. Eftersom Fälldin och Centern gått i bräschen för att stoppa kraftverket under våren 1979 hade aktivisterna vissa förhoppningar om att få stöd från den nya regeringen. Istället höll regeringen fast vid beslutet att bygga kraftverket. Den nya regeringen hävdade att staten skulle bli tvingad att ekonomiskt kompensera Trångfors AB om kraftverket stoppades (CU 1979/80:5). Med andra ord hade eftergiftskostnaderna hade nu blivit för stora i jämförelse med de kostnader som protesterna orsakade. Besvikelsen var stor hos aktivisterna.

Trångfors AB kungjorde kort därefter att bygget skulle startas i november 1979. Det såg således mörkt ut för byborna i Storsjö men återigen skedde en överraskande vändning. I elfte timmen lade sig så slutligen den socialdemokratiska riksdagsgruppen i frågan. En motion om kraftverkets vara eller icke-vara skickades till Civilutskottet som förberedde ytterligare en behandling i riksdagen. Aktivisterna hade därmed fått en ny allierad och vi återkommer till Socialdemokraternas motiv för att så sent ta ställning i frågan.

Aktivisterna välkomnade den nya riksdagsbehandlingen men insåg också att bolaget kunde starta bygget innan riksdagen tagit ställning. Byborna försökte förmå bolaget att invänta riksdagens behandling innan bygget började (*Länstidningen*, 6.10.1979). Bolaget lyssnade inte, kanske insåg de att om de redan påbörjat bygget skulle det vara för sent att stoppa det. Det organiserades stora demonstrationer i kommunen och i Östersund. Kampen skulle fortsätta fredligt genom att uppvakta jordbruksministern, genom motionen i riksdagen och genom att bearbeta enskilda riksdagsledamöter (*Länstidningen*, 22.10.1979). Men de fredliga aktionerna visade sig vara otillräckliga då Trångfors AB skickade upp maskiner för att påbörja bygget. Nu radikaliserades mobiliseringen mot kraftverket, aktivisterna försökte öka störningskostnaderna. Byborna tog kontakt med en norsk proteströrelse som några år tidigare hade stoppat ett vattenkraftverk i norska Alta. I Alta hade protestaktionen slutat med att lokalbefolkningen "[...] satt sig ned och aktivt stoppat utbyggnaden" (*Länstidningen*, 15.10.1979). Denna typ av strategi skulle nu användas i Sölvbacka. Den 6 november 1979 samlades ett 30-tal personer och ockuperade området kring strömmarna och vägarna till dessa. När maskinerna nådde Sölvbacka hindrades de av aktivister som bokstavligen satt i vägen för maskinerna (*Länstidningen*, 6.11.1979). Inspirerade av de norska aktivisterna ställde man upp husvagnar och vakade dag och natt vid strömmarna. "Vi ska stanna hela vintern!" (*Länstidningen*, 6.11.1979) lät aktivisterna Trångfors veta. Aktivisterna appellerade till omvärldens medlidande genom bilder på barn som protesterade mot bygget som publicerades i den regionala *Länstidningen* (*Länstidningen*, 8.11.1979b). Bolaget försökte genom samtal att förmå ockupanterna att ge upp kampen men aktivisterna lät sig inte övertalas. "Först tog ni jobben i skogen, sen tog ni bort fisket, sen besprutade ni våra bär. Får ni fortsätta är vi snart borta allihopa" svarade en av de äldre ockupanterna (*Länstidningen*, 7.11.1979a). Stämningen blev trots motsättningen aldrig hotfull, det tändes lägereldar och ockupanterna bjöd till och med kraftverksrepresentanterna på kaffe (*Länstidningen*, 7.11.1979c). Aktivisterna var, som tidningen också påpekade, inga "yrkesdemonstranter" utan helt vanliga Ortsbor (*Länstidningen*, 7.11.1979b). Efter den tidigare nationella bevakningen av fråga blev även ockupationen känd nationellt (*Dagens Nyheter*, 13.11.1979; *Dagens Nyheter*,

14.11.1979; *Dagens Nyheter*, 16.11.1979; *Dagens Nyheter*, 22.11.1979) och detta fick till effekt att Socialdemokraternas partiledare Olof Palme vädjade till regeringen att stoppa bygget. Nu lyssnade bolaget och lovade invänta riksdagens slutliga behandling av frågan innan de fortsatte bygga. Aktivisterna lämnade dock inte platsen, vid det här laget var de allt för misstänksamma mot både kommunen och bolaget. I cirka två veckor ockuperade de båda sidor av älven och övernattade trots vinterkylan som smög sig ned till 20 minusgrader. Fler grupper slöt upp bakom protesterna: skogsarbetare, den närliggande samebyn, de norska aktivisterna. Den lokala affären såg till att förse ockupanterna med mat (*Länstidningen*, 8.11.1979a; *Länstidningen*, 9.11.1979) och många skickade även pengar för att stötta aktivisterna (*Dagens Nyheter*, 22.11.1979; *Länstidningen*, 13.11.1979).

Ockupationen kombinerades med att byalaget skrev brev till regeringen (*Länstidningen*, 20.11.1979) och en demonstration mot kraftverket anordnades i Kungsträdgården i Stockholm (*Länstidningen*, 22.11.1979). Bolaget vidtog motåtgärder genom bland annat ett möte med riksdagens talman där de påpekade att ett riksdagsbeslut i linje med protesterna skulle innebära att riksdagen körde över regeringen (*Länstidningen*, 21.11.1979). Men just detta hände den 21 november 1979 när riksdagen, efter två timmars diskussion, fattade beslutet att stoppa bygget. Omröstningssiffrorna blev 183 för att stoppa kraftverket och 153 mot. 16 borgerliga ledamöter röstade således med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, alla utom en var centerpartister. Den lyckade protestaktionen fick året därpå sin upplösning. Precis som regeringen Fälldin förutspått skulle det bli dyrt för staten att ekonomiskt kompensera Trångfors AB. Sammantaget fick staten betala hela 270 miljoner till bolaget (*Östersunds-Posten*, 10.6.1996).

Utan den ihållande mobiliseringen och de lokala och nationella allierade hade protesterna inte lyckats och vi kommer nu gå över till att diskutera hur och varför de lyckades bygga allianser.

ALLIANSER LOKALT OCH NATIONELLT

På lokal nivå var aktivisterna snabba med att bygga allianser – hos politiker, media och tjänstemän. Redan 1972 hade man lyckats mobilisera den lokala

socialdemokratiska föreningen som kom att vara en viktig allierad under hela protestaktionen. En annan allierad som spelade stor roll för konfliktens utgång var den socialdemokratiska lokaltidningen *Länstidningen*. Media brukar i protestforskning inte räknas som en aktör i konflikten men i det här fallet, när tidningen så tydligt positionerade sig, blev tidningen också en del av aktivisterna. Eftersom tidningen tog ställning för aktivisterna hade tidningen också ett intresse i att hålla liv i frågan. En god lokalrapportering var också en förutsättning för att riksmidia skulle snappa upp händelseförloppet i Sölvbacka. Byborna lyckades också snabbt få med sig miljöexperterna (tjänstemännen) på Länsstyrelsen. Stödet från Socialdemokraterna och miljöexperterna kan härledas ur ideologiska positioneringar. Motstånd mot exploatering av älvar var en viktig miljöfråga och miljörörelsen var stark i Sverige under 1970-talet. För Socialdemokraterna var det ideologiskt tveksamt att låta ett företag exploatera en älv och tjäna pengar på det – skulle någon göra det var det staten. Den lokala socialdemokratiska föreningen såg, precis som byborna i Storsjö, turismnäringen som en viktig tillväxtsektor och av den anledningen var det viktigt att bevara älven. Socialdemokraterna hade också ett starkt stöd i valkretsen där Sölvbacka strömmar låg, medan resten av kommunen var en centerkommun.

Centerpartiet visade sig vara ombytligt. När bolaget utlovade ekonomisk kompensation 1978 bytte centern i kommunen position. Man räknade troligen med att kostnaden i termer av protester skulle vara mycket mindre än de ekonomiska medel som kommunen erhöll i och med uppgörelsen med bolaget. Man räknade förmodligen inte med att frågan skulle få det enorma stöd från allmänheten som den fick eller att den skulle bli en riksangelägenhet. På nationell nivå lyckades aktivisterna i perioder skaffa stöd för sin sak från olika politiska partier. Huvudaktörerna, Centerpartiet, Folkpartiet och Socialdemokraterna, förhöll sig emellertid *pragmatiska* till sakfrågan. Att politiker ingår allianser för att främja sina egna agendor är inte nytt (Skocpol, 1985) och mönstret bekräftas i vårt fall. Partiernas hållning kan förklaras genom vilka kostnader eller vinster, i termer av väljarstöd, som var förknippade med en viss position i Sölvbackafrågan vid en viss tidpunkt, snarare än att de värnade om miljön. Regeringskrisen hösten 1978 och riksdagsvalet 1979 var främsta skälen till att aktivisterna lyckades skaffa sig

allierade bland oppositionella riksdagspartier, inte partiernas engagemang för kraftverkets konsekvenser på miljön.

Agerandet av den centerpartistiska partiledaren Fälldin är ett bra exempel på strategiskt agerande: hans parti var emot bygget innan regeringskrisen, och i opposition efter krisen stöttade de aktivisterna. Självklart var det strategiskt för centern, vars väljare främst återfanns på landsbygden och i glesbygd, att ställa sig på lokalbefolkningens sida i en konflikt som fått medial uppmärksamhet. Stödet för Sölvsbackaprotesterna var ett sätt att profilera sig i valrörelsen och distansera sig från den sittande folkpartistiska regeringen. Efter Fälldin blev statsminister igen efter valet 1979 bytte de sida i konflikten och stöttade inte längre aktivisterna.

Det finns två tänkbara förklaringar till det. För det första har forskning visat att partier brukar stödja protester när de befinner sig i opposition, men inte när de sitter vid makten (Stearns och Almeida 2004, Uba, 2015). Och det är tydligt att så snart Centern sitter i regeringsställning blir ekonomin viktigare än miljön. För det andra, efter valet var protesterna inte längre en kostnad för centern: de hade vunnit valet och nästa val låg tre år bort, man behövde alltså inte bekymra sig om opinion just då (Luders, 2010).

Utifrån detta perspektiv är det heller inte förvånande att Socialdemokraterna ställde sig på aktivisternas sida i konflikten. Socialdemokraternas sena engagemang i frågan ledde fram till ytterligare en riksdagsbehandling. Socialdemokraterna agerade också strategiskt när de allierade sig med aktivisterna. De hade ingen entydig linje i vattenkraftsfrågan: till exempel förespråkade de utbyggnad av Kalix älv, men där pågick inga protester (Vedung och Brandel 2001, s. 217). Socialdemokraterna kunde emellertid vinna på att stötta aktivisterna. Centern var splittrad i frågan, kanske hoppades man på en ny regeringskris. Eventuella kostnader för Socialdemokraterna att stötta aktivisterna (t.ex. att deras anseende skadades, att de förlorade väljare etc.) vara små i jämförelse med de kostnader som protesterna åsamkade Bergs kommunstyrelse som styrdes av Centerpartiet. I förlängningen blev Socialdemokraternas hållning i frågan en kostnad för hela Centerpartiet.

Men kostnaderna som aktörerna hade att ta ställning till var egentligen inte förknippade med aktivisterna utan snarare med den politiska kontexten, dvs. spelet i riksdagen och att fråga blev en valfråga i valet 1979. Den omfattande

mediabevakningen av kraftverket i valrörelsen fick till följd att den allmänna opinionen i Sverige sympatiserade med aktivisterna. Dessa faktorer ledde fram till att aktivisternas linje segrade.

SLUTSATSER

Som tidigare studier om sociala rörelsers inverkan på den politiska beslutprocessen har visat, var aktivisternas ihärdiga och ihållande mobilisering i kombination med alliansbyggande, väsentliga för framgång. Kampen mot vattenkraftverket i Sölvsbacka strömmar fördes av trägna bybor i en avlägsen glesbefolkad bygd. Ur regeringens perspektiv borde frågan, som rörde en perifer region, inte blivit så uppmärksam. Men genom ett lyckat alliansbyggande på nationell och lokal nivå kunde aktivisterna skapa stöd hos allmänheten. Det strategiska spel som sedan utspelade sig i riksdagen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet och folkpartiet handlade inte i första hand om sakfrågan – vattenkraftens inverkan på miljön – utan utvecklade sig snarare till en fråga om valstrategier och regeringsmakten. Störningskostnaderna blev till slut större än eftergiftskostnaderna tack vare den politiska situationen, varför utfallet inte är förvånande (Amenta et al., 2005). Men det var oväntat att den lilla gruppen aktivister från glesbygden skulle klara av att mobilisera så länge att de kunde gynnas av situationen efter valet 1979.

Fallet i sig är ett typiskt fall av motstånd mot miljöförstöring och kommersiella intressens exploatering av naturresurser, liknande protestaktioner återfinns inte bara i andra delar av Sverige utan runt om i världen (se t.ex. Chowdhury, 2014). Sölvsbackakonfliktens oväntade upplösning kom att få stora effekter på senare proteströrelser mot vattenkraftverk i Sverige. Om lokalbefolkningen innan Sölvsbacka sett det som en hopplös uppgift att stå upp mot bolagen, var det tydligt efter Sölvsbacka att det gick att vinna ett sådant slag.

NOTE

- 1 Älvräddarnas Samorganisation var en nationell organisation mot vattenkraft som grundades på 1970-talet.

REFERENSER

- Amenta, E., Caren, N., Chiarello, E., & Su, Y. (2010). The Political Consequences of Social Movements. *Annual Review of Sociology*, 36(1), 287-307. doi:10.1146/annurev-soc-070308-120029
- Amenta, E., Caren, N., & Olasky, S. J. (2005). Age for Leisure? Political Mediation and the Impact of the Pension Movement on U.S. Old-Age Policy. *American Sociological Review*, 70(3), 516-538. doi:10.1177/000312240507000308
- Chowdhury, A. R. (2014). 'Repertoires of Contention' in Movements Against Hydropower Projects in India. *Social Movement Studies*, 13(3), 399-405. doi:10.1080/14742837.2013.830564
- CU. (1979/80:5). Civilutskottets betänkande. Riksdagstrycket.
Dagens Nyheter. (13.11.1979). Sölvbacka: Beslut kan dröja till efter folkomröstningen.
Dagens Nyheter. (14.11.1979). Sölvbacka: Gör upp om stopp.
Dagens Nyheter. (16.11.1979). Byggstopp i Sölvbacka.
Dagens Nyheter. (22.11.1979). Kraftverksbygget i Sölvbacka stoppat”
- Giugni, M. (2004). *Social protest and policy change: Ecology, antinuclear, and peace movements in comparative perspective*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Länstidningen*. (3.5.1979). Uppvaktade om Sölvbacka.
Länstidningen. (6.10.1979). Glöm inte att det ligger en Sölvbacka-motion i riksdagen.
Länstidningen. (6.11.1979). Alta-strid för Sölvbacka har börjat.
Länstidningen. (7.11.1979a). ”Får ni fortsätta är vi snart borta allihopa”.
Länstidningen. (7.11.1979b). Vänta på riksdagsbeslutet!.
Länstidningen. (7.11.1979c). Öga för öga.
Länstidningen. (8.11.1979a). Inga smygtransporter.
Länstidningen. (8.11.1979b). Lugn dag vid strömmarna.
Länstidningen. (9.11.1979). Stopp för utbyggnad tills vidare.
Länstidningen. (10.3.1979). Efter regeringens beslut om Sölvbacka: Stor besvikelse och förbittring.
Länstidningen. (11.3.1977). Strid om strömförsörjningen till Ljungdalen-projektet. Ny Sölvbacka-debatt på gång.
Länstidningen. (13.11.1979). SSU ställer upp i kampen.
Länstidningen. (15.10.1979). Blir Sölvbacka ett nytt Alta?.
Länstidningen. (17.1.1979). Den 10 mars lämnas besked om Sölvbacka.
Länstidningen. (17.2.1977). Bättre elkraft behövs i Storsjö och Ljungdalen.
Länstidningen. (17.3.1979a). Han ger inte upp Sölvbacka.
Länstidningen. (17.3.1979b). Kampen om Sölvbackaströmmarna går vidare.
Länstidningen. (19.1.1978). Lyssna till Storsjöborna.
Länstidningen. (19.3.1979). Existerar det inga mänskliga rättigheter i kommunens utkanter?.
Länstidningen. (19.4.1979). JO-anmäler beslutet att bygga ut Sölvbacka.

- Länstidningen*. (20.11.1979). Byalaget vädjar till regeringen.
- Länstidningen*. (21.11.1979). "Sölvsbacka strider mot grundlagen".
- Länstidningen*. (22.10.1979). 200 stred för Sölvsbacka. Till och med Näcken stack upp ett plakat!.
- Länstidningen*. (22.11.1979). Nu kan även Lars-Erik andas ut.
- Länstidningen*. (23.5.1979). Sölvsbackafinalen filmas av TV.
- Länstidningen*. (28.5.1979). Vandring genom skärselden för centerpolitiker.
- Länstidningen*. (29.5.1979). En applåd för politikernas beslut.
- Luders, J. E. (2010). *The civil rights movement and the logic of social change*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Motion*. (1978/79:2406). Riksdagstrycket.
- Rolén, M., & Bodén, B. (2000). *Dragkampen om vattenkraften: studier kring en omstridd naturresurs*. Östersund: Mitthögsk.
- Sarah A. Soule, & King, B. G. (2006). The Stages of the Policy Process and the Equal Rights Amendment, 1972–1982. *American Journal of Sociology*, 111(6), 1871-1909. doi: 10.1086/499908
- Skocpol, T. (1985). Bringing the state back in: strategies of analysis in current research. I P. B. Evans, D. Rueschemeyer & T. Skocpol (red.), *Bringing the State Back In*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stearns, L. B., & Almeida, P. D. (2004). The Formation of State Actor-Social Movement Coalitions and Favorable Policy Outcomes. *Social Problems*, 51(4), 478-504. doi:10.1525/sp.2004.51.4.478
- Uba, K. (kommende 2015). Protest Against the School Closures in Sweden: Accepted by Politicians? I L. Bosi, M. Giugni & K. Uba (red.), *The Consequences of Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uba, K. (2009). The Contextual Dependence of Movement Outcomes: A Simplified Meta-Analysis. *Mobilization: An International Quarterly*, 14(4), 433-448.
- Vedung, E., & Brandel, M. (2001). *Vattenkraften, staten och de politiska partierna*. Nora: Nya Doxa.
- Östersunds-Posten*. (10.3.1979a). Det här var värre än när de tog sjön.
- Östersunds-Posten*. (10.3.1979b). "Du ska avgå Carl Tham!".
- Östersunds-Posten*. (10.6.1996). Undvik ny strid om Sölvsbacka!
- Östersunds-Posten*. (28.12.1974). "Vatten"-professor säger nej: Sölvsbacka bör inte byggas ut.

